

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2022.4.47>**Р. І. Дуда**асистент кафедри права та публічного управління
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID ID: 0009-0007-8085-8574

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПРАВОВОЇ ГРАМОТНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність статті полягає в тому, що у сучасному суспільстві увага зосереджується на гендерному аспекті правової грамотності, оскільки він відіграє ключову роль у забезпеченні рівних прав і можливостей для всіх людей, незалежно від їх статі. Гендерна рівність у правовій грамотності означає, що чоловіки та жінки мають однаковий доступ до правової інформації, розуміють свої права і обов'язки, а також вміють ефективно користуватися правовими механізмами. Метою статті є дослідження гендерного аспекту та впливу таких важливих питань на правосвідомість та правову грамотність молодого покоління. Аналіз механізмів, що застосовуються у навчальних закладах задля подальшого розкриття та тлумачення цього питання молоді. Також виокремити недоліки та прогалини, з якими стикається молодь при вивченні цього питання, та шляхи їх вирішення. У статті здійснено аналіз поняття гендерного аспекту та його вплив на побудову та створення позитивного плацдарму для розвитку правосвідомості молоді та подальшої ґрунтовної розбудови правової держави. Виокремлено ряд чинників за яких виникає дискримінація на фоні необізнаності у гендерних питаннях молоді, та , як наслідок, дезорієнтує саме молоде покоління у розвитку та правильного тлумачення правосвідомості та його складових. Зроблено наступні висновки: гендер відіграє важливу роль у формуванні правової грамотності, оскільки відбиває соціокультурні уявлення про ролі та статеві стереотипи в суспільстві; рівний доступ до правової інформації є важливим для забезпечення гендерної рівності (недостатній доступ може призвести до виникнення нерівностей та дискримінації; важливо активно боротися з гендерними стереотипами, які перешкоджають розумінню та захисту прав кожної статі. Це вимагає комплексу освітніх та інформаційних заходів; наявність законодавства, що гарантує гендерну рівність та захищає права жінок і чоловіків, є важливою складовою розвитку правової грамотності); освіта відіграє ключову роль у формуванні гендерної свідомості та правової грамотності (шкільна та вища освіта мають сприяти усвідомленню гендерних проблем та розвитку критичного мислення; існує потреба в подальших дослідженнях, спрямованих на вивчення впливу гендерного аспекту на правову грамотність та розробку ефективних стратегій забезпечення гендерної рівності в правовій сфері).

Ключові слова: гендер, правосвідомість, правова культура, правова грамотність, дискримінація.

Актуальність теми. У сучасному суспільстві увага зосереджується на гендерному аспекті правової грамотності, оскільки він відіграє ключову роль у забезпеченні рівних прав і можливостей для всіх людей, незалежно від їх статі. Гендерна рівність у правовій грамотності означає, що чоловіки та жінки мають однаковий доступ до правової інформації, розуміють свої права і обов'язки, а також вміють ефективно користуватися правовими механізмами.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання гендерного аспекту та правової грамотності, на жаль, не були досліджені науковцями вітчизняними на належному рівні. Деякі праці, щодо гендерної рівності та її впливу на правосвідомість молодого покоління були висвітлені наступними науковцями Вихор С. Т. , Дороніна Т. О. , Кононко О. Л., Кравець В. П. , Матвієнко С. І. Міщик Л. І.

Однак, варто звернути увагу на те, що тема дуже обширна та нова для незалежної України, саме тому подальше дослідження є дуже актуальним .

© Дуда Р. І., 2022

Метою статті є дослідження гендерного аспекту та впливу таких важливих питань на провладомість та правову грамотність молодого покоління. Аналіз механізмів, що застосовуються у навчальних закладах задля подальшого розкриття та тлумачення цього питання молоді. Також виокремити недоліки та прогалини, з якими стикається молодь при вивченні цього питання, та шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Гендерний аспект охоплює аналіз різниць у соціальних ролях, поведінці, ідентифікації та статевих стереотипах, що виникають на основі соціокультурних уявлень про чоловіків і жінок. У контексті правової сфери, гендерний аспект означає розгляд питань прав та обов'язків, пов'язаних зі статевою приналежністю особи, і визначення впливу гендерних стереотипів на правові норми, їх тлумачення та застосування у практиці. Гендерний аспект управління правом досліджує співвідношення між статевими ролями та правами, а також виявляє можливі форми дискримінації на основі статі у правовій системі [5, с. 31].

У розвитку правових норм і цінностей протягом історії гендер відіграв важливу роль, відображаючи соціокультурні, політичні та економічні аспекти кожної епохи. Нижче розглянемо деякі ключові моменти:

У багатьох суспільствах існували стереотипи про ролі чоловіків і жінок, що відображалися в правових нормах, які обмежували права та обов'язки кожної статі. Наприклад, жінки часто мали обмеження в правах на власність, спадщину та участь у політичному житті.

Протягом багатьох століть жінкам відмовляли у праві на участь у політичному процесі та здійсненні правової влади. Багато правових норм та конституційних документів визначали право голосу та участь у владних структурах тільки для чоловіків.

Проте з розвитком громадянських прав і соціальних рухів у 20-21 столітті почалася зміна у підході до гендерних норм у правових системах.

Жінки активно виступали за свої права на рівність перед законом, доступ до освіти, працевлаштування та участь у політичному процесі.

У багатьох країнах були прийняті закони та рішення судів, які гарантують гендерну рівність та захищають права жінок і чоловіків від дискримінації на основі статі. Ці норми спрямовані на усунення нерівності у всіх сферах життя [8, с. 183-185].

Україна, як учасник міжнародних правових угод, має обов'язок дотримуватися стандартів щодо гендерної рівності та прав людини, що вимагає зосередження уваги на гендерному аспекті у всіх сферах життя.

Україна виконує свої зобов'язання стосовно забезпечення гендерної рівності на різних рівнях відповідно до міжнародних зобов'язань, зокрема: участь у Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок (КДВФДЖ), що передбачає заходи для забезпечення рівних прав жінок і чоловіків у всіх сферах життя.

Дотримання принципів гендерної рівності, визначених у статуті Ради Європи, яка є членом.

Приєднання до Стратегії розвитку ООН до 2030 року, що визначає підвищення рівня гендерної рівності та забезпечення всіх жінок доступом до освіти, охорони здоров'я, зайнятості та участі у прийнятті рішень.

Виконання положень Європейської соціальної хартії, що передбачає захист прав жінок, включаючи права на робочому місці та у сфері соціального забезпечення [1, с. 113-116].

Виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, в рамках якої Україна зобов'язалася впроваджувати принципи гендерної рівності в усі сфери життя та законодавство, а також забезпечувати захист прав жінок.

Ці міжнародні зобов'язання встановлюють рамки для української влади та суспільства стосовно реалізації політик та програм на користь гендерної рівності, включаючи освіту, охорону здоров'я, зайнятість та участь у прийнятті рішень.

Забезпечення правової грамотності є важливим елементом розвитку суспільства. Розуміння гендерних аспектів дозволяє громадянам бути більш свідомими у сфері права та активніше використовувати свої права та свободи. Важливим аспектом гендерної правової грамотності

є доступ до правової інформації, що допомагає ухилитися від порушень закону та захищати свої інтереси.

Доступність правової інформації є важливою складовою для забезпечення гендерної рівності в суспільстві. Наприклад, дослідження показують, що в багатьох країнах жінки мають обмежений доступ до правових послуг через соціокультурні чи економічні бар'єри. Це може бути пов'язано з недостатньою освіченістю жінок у питаннях права та обмеженим доступом до юридичної допомоги [4, с. 207-209].

Особливу увагу потребує забезпечення доступності правових послуг для жінок у вразливих категоріях, таких як жінки з інвалідністю, мігрантки, чи жінки з низьким рівнем освіти. Для цього важливо розробляти програми, спрямовані на підвищення їхньої правової грамотності та забезпечення доступу до юридичної допомоги.

Популяризація прав жінок в суспільстві також сприяє розвитку гендерної свідомості. Наприклад, в інформаційних кампаніях та програмах освіти важливо акцентувати увагу на правах жінок, щоб вони могли бути свідомими та готовими їх захищати.

Боротьба з гендерною дискримінацією також вимагає системного підходу до забезпечення доступу до правової інформації. Наприклад, в багатьох країнах уряди спільно з неприбутковими організаціями та міжнародними організаціями розробляють програми, спрямовані на підвищення правової грамотності жінок та створення доступних правових послуг [7, с. 88-90].

Такий комплексний підхід до забезпечення доступу до правової інформації та послуг сприяє побудові більш рівного та справедливого суспільства для всіх його членів.

Створення рівних умов для жінок і чоловіків у доступі до правової інформації та участі в правових процесах вимагає комплексного підходу та різноманітних стратегій. Розглянемо деякі з них:

- Освітні програми. Розробка та впровадження освітніх програм з правової грамотності для жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Ці програми повинні бути доступними, зрозумілими та адаптованими до потреб різних груп населення.

- Юридична допомога. Забезпечення доступу до безкоштовної або доступної юридичної допомоги для всіх, незалежно від статі та соціального статусу. Це може включати консультації з юридичних питань, представництво в суді та інші правові послуги.

- Інформаційні кампанії. Проведення інформаційних кампаній з питань прав людини та гендерної рівності, спрямованих на підвищення свідомості про права та обов'язки громадян [2, с. 210].

- Законодавчі ініціативи. Розробка та прийняття законодавчих актів, які гарантують рівні права для жінок і чоловіків, а також захищають їх від будь-якої форми дискримінації.

- Розвиток медіа-та інформаційних ресурсів. Створення та підтримка медіа-та інформаційних ресурсів, що сприяють поширенню правової інформації серед населення, зокрема серед жінок.

- Створення мереж і партнерств. Розвиток мереж і партнерств між урядовими органами, громадськими організаціями та міжнародними установами для спільної реалізації програм та проектів з підвищення правової грамотності.

Ці стратегії та заходи спрямовані на створення сприятливого середовища для рівного доступу до правової інформації та участі у правових процесах для всіх членів суспільства [6, с. 95-96].

У сфері створення рівних умов для доступу до правової інформації та участі в правових процесах існують деякі недоліки, серед яких: недостатня доступність інформації, фінансові обмеження, гендерні стереотипи, недостатня освіченість, бюрократичні бар'єри, дискримінація, недостатній розвиток правової системи.

Часто правова інформація недостатньо доступна та зрозуміла для всіх шарів населення, особливо для людей із низьким рівнем освіти або з обмеженими можливостями.

Деякі люди можуть мати обмежений доступ до юридичної допомоги через фінансові обмеження. Високі вартості юридичних послуг можуть ускладнювати доступність правосуддя для бідних і вразливих груп.

Деякі гендерні стереотипи можуть призводити до того, що жінки мають менший

доступ до правової інформації або відчують себе менш впевнено у використанні своїх прав.

Недостача освіченості про правові процедури та права може призвести до того, що люди не знають про свої права або не можуть використовувати їх ефективно.

Складність правових процедур та бюрократичні бар'єри можуть ускладнювати доступ до правосуддя та утруднювати участь громадян у правових процесах [3, с. 101-104].

У деяких випадках особи можуть зустрічатися з дискримінацією у сфері правосуддя через їхню расу, стать, етнічне походження або інші характеристики.

У деяких країнах правова система може бути слабкою або недостатньо розвинутою, що ускладнює доступ до правосуддя та може сприяти корупції та безправ'ю.

Ці недоліки потребують уваги та вирішення з боку урядових та громадських організацій для забезпечення більшого доступу до правосуддя та правової інформації для всіх громадян.

Усунення стереотипів стосовно ролей статей у формуванні правосвідомості молоді є важливим завданням для побудови справедливого та рівноправного суспільства. Для досягнення цієї мети необхідно:

- освітні програми. Розробка та впровадження освітніх програм, які спрямовані на відмову від стереотипів щодо гендерних ролей та на підвищення гендерної свідомості серед молоді [5, с. 23].

- Гендерно-чутливе навчання. Включення гендерно-чутливих підходів до навчання у шкільні та університетські програми, що дозволить молоді критично осмислювати статеві стереотипи та розуміти гендерну рівність.

- Популяризація ролей. Заохочення молоді до вибору професій незалежно від їх статі, а також популяризація прикладів успішних жінок та чоловіків у різних сферах життя.

- Активне залучення. Створення умов для активної участі молоді у вирішенні гендерних питань, забезпечення можливостей для їхнього голосування та участі у громадських організаціях.

- Контроль над медіа. Зменшення гендерних стереотипів у медіа шляхом під-

тримки позитивного представлення різноманітних гендерних ролей та зменшення стереотипного уявлення про ролі чоловіків і жінок [8, с. 198].

- Тренінги та розвиток навичок. Проведення тренінгів та розвиток навичок у сфері міжособистісних відносин, які сприяють усуненню гендерних стереотипів та формуванню поваги до кожної статі.

- Підтримка від держави. Розробка та впровадження законодавства, яке гарантує рівні права та можливості для всіх незалежно від їх статі, а також активна підтримка програм, спрямованих на боротьбу з гендерними стереотипами [2, с. 164].

Ці заходи спрямовані на створення сприятливого середовища для усунення гендерних стереотипів та розбудови гендерної рівності серед молоді.

Висновки. У процесі вивчення гендерного аспекту правової грамотності виявлено наступне:

- гендер відіграє важливу роль у формуванні правової грамотності, оскільки відбиває соціокультурні уявлення про ролі та статеві стереотипи в суспільстві;

- рівний доступ до правової інформації є важливим для забезпечення гендерної рівності. Недостатній доступ може призвести до виникнення нерівностей та дискримінації;

- важливо активно боротися з гендерними стереотипами, які перешкоджають розумінню та захисту прав кожної статі. Це вимагає комплексу освітніх та інформаційних заходів;

- наявність законодавства, що гарантує гендерну рівність та захищає права жінок і чоловіків, є важливою складовою розвитку правової грамотності;

- освіта відіграє ключову роль у формуванні гендерної свідомості та правової грамотності. Шкільна та вища освіта мають сприяти усвідомленню гендерних проблем та розвитку критичного мислення;

- існує потреба в подальших дослідженнях, спрямованих на вивчення впливу гендерного аспекту на правову грамотність та розробку ефективних стратегій забезпечення гендерної рівності в правовій сфері.

Отже, розуміння гендерного аспекту правової грамотності є ключовим для побудови справедливого та рівноправного суспільства, де кожна людина має рівні можливості та захищені права.

Список використаної літератури:

1. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.07 / Вихор Світлана Теодозіївна. Тернопіль, 2005. 272 с.
2. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : [монографія] / Тетяна Олексіївна Дороніна ; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 331 с.
3. Кононко О. Л. Статева самосвідомість як складова морального розвитку дошкільника. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наукових праць. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2000. С. 101-104.
4. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / Володимир Кравець. Тернопіль : Джура. 2003. 416 с.
5. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стратегії статевого виховання школярів : методичні рекомендації класним керівникам, практич. психологам та вчителям валеології. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 31 с.
6. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навчально-методичний посібник. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2012. 106 с.
7. Міщик Л. І. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет-громадська організація» : [монографія] / Л. І. Міщик, Т. П. Голованова, В. В. Васильєва. Запоріжжя : Вид-во «Просвіта», 2006. 220 с.
8. Цокур О. Основи гендерного виховання / О. Цокур, І. Іванова // Гендерний розвиток у суспільстві : [конспекти лекцій]. К. : ПЦ «Фоліант», 2005. С. 183-223.

Duda R. I. Gender aspect of legal literacy: current state and development prospects

The relevance of the article lies in the fact that in modern society attention is focused on the gender aspect of legal literacy, as it plays a key role in ensuring equal rights and opportunities for all people, regardless of their gender. Gender equality in legal literacy means that men and women have equal access to legal information, understand their rights and responsibilities, and know how to effectively use legal mechanisms. The purpose of the article is to research the gender aspect and the influence of such important issues on the legal awareness and legal literacy of the younger generation. Analysis of mechanisms used in educational institutions for further disclosure and interpretation of this issue to young people. Also highlight the shortcomings and gaps that young people face when studying this issue, and ways to solve them. The article analyzes the concept of the gender aspect and its influence on the construction and creation of a positive bridgehead for the development of legal awareness of young people and further thorough development of the rule of law. A number of factors are singled out for which discrimination occurs against the background of youth's ignorance of gender issues, and, as a result, disorients the young generation itself in the development and correct interpretation of legal awareness and its components. The following conclusions were drawn: gender plays an important role in the formation of legal literacy, as it reflects socio-cultural ideas about roles and gender stereotypes in society; equal access to legal information is important to ensure gender equality (insufficient access can lead to inequalities and discrimination; it is important to actively fight against gender stereotypes that prevent the understanding and protection of the rights of each gender. This requires a complex of educational and information measures; the existence of legislation that guarantees gender equality and protects the rights of women and men, is an important component of the development of legal literacy); education plays a key role in the formation of gender awareness and legal literacy (school and higher education should promote awareness of gender issues and the development of critical thinking; there is a need for further research aimed at studying the impact of the gender aspect on legal literacy and the development of effective strategies for ensuring gender equality in legal sphere).

Key words: *gender, legal awareness, legal culture, legal literacy, discrimination.*